

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK MUNKAERŐPIACI HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSA A COVID-19 JÁRVÁNY NYOMÁN

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK
TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA MAGYARORSZÁGON
– NIEM SZAKPOLITIKAI ELEMZÉSEK

BUDAI BOGLÁRKA

3

COVID-19

BUDAI BOGLÁRKA

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK MUNKAERŐPIACI
HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSA A COVID-19 JÁRVÁNY NYOMÁN

**Nemzetközi védelemben részesített személyek társadalmi integrációja Magyarországon
– NIEM szakpolitikai elemzések**

Kiadja a **Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület**.

A kiadásért felel a Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület elnöke.

Az elemzés a "Nemzetközi védelemben részesített személyek társadalmi integrációja Magyarországon – NIEM Szakpolitikai Elemzések" című sorozat része, amely a NIEM – Nemzeti Integrációt Értékelő Mechanizmus elnevezésű, PL/2015/AMIF/SA azonosítószámú, az Európai Unió Menekültügyi Migrációs és Integrációs Alapja által támogatott nemzetközi kutatási és stratégiai projekt keretében készült el.

A sorozatot szerkesztette: **KOVÁTS ANDRÁS – SOLTÉSZ BÉLA**

Szöveggondozás: **BORBÁTH PÉTER**

ISBN: 978-963-89566-7-5

Az elemzés letölthető a www.forintegration.eu és a www.menedek.hu weboldaláról.

Az elemzésben szereplő vélemények kizárólagos felelőssége a szerző(ke)t terheli. Az Európai Bizottság, valamint a lengyel Belügy- és Közigazgatási Minisztérium nem vállal felelősséget az elemzés tartalmáért, illetve az azokban foglalt információk felhasználásáért.

© Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület, Budai Boglárka, 2021.

Minden jog fenntartva. Az elemzés és az abban található ábrák a szerzői jog védelme alatt állnak. Felhasználásuk csak a szerző(k) és a kiadó megnevezésével engedélyezett.

Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület

1081 Budapest, Népszínház utca 16. III/3.

www.menedek.hu

A projekt az Európai Unió Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alapjának (AMIF) lengyelországi nemzeti programja támogatásával valósul meg.

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK MUNKAERŐPIACI HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSA A COVID-19 JÁRVÁNY NYOMÁN

NEMZETKÖZI VÉDELEMBEN RÉSZESÍTETT SZEMÉLYEK
TÁRSADALMI INTEGRÁCIÓJA MAGYARORSZÁGON
– NIEM SZAKPOLITIKAI ELEMZÉSEK

BUDAI BOGLÁRKA

3

COVID-19

Vezetői összefoglaló

Annak ellenére, hogy a nemzetközi védelemben részesítettek a magyar állampolgárokkal közel azonos módon foglalkoztathatóak, munkaerőpiaci integrációjukat számos tényező nehezíti. A jelen tanulmány röviden áttekinti a nemzetközi védelemben részesített személyek magyarországi munkavállalásának sajátosságait és kitér az elmúlt években történt ezzel kapcsolatos esetleges változásokra. Az elemzés szintén áttekinti, a segítő szakemberekkel és az érintettekkel készített interjúkra támaszkodva, azokat a tényezőket melyek leginkább hátráltatják a nemzetközi védelemben részesítettek sikeres munkaerőpiaci integrációját, így a magyar nyelvtudás hiányát és a diplomák valamint képességek elismerésének nehézségeit. Az elemzése célja továbbá, hogy reflektáljon a jelenleg is zajló COVID-19 járvány következtében kialakult gazdasági recesszió hatásaira a magyar munkaerőpiacon, különös tekintettel arra, hogy hogyan érinti a válság a nemzetközi védelemben részesítettek helyzetét. A tanulmány célja az is, hogy feltárt problémák alapján olyan szakpolitikai javaslatokat fogalmazzon meg melyek hozzá tudnak járulni a nemzetközi védelemben részesített személyek sikeresebb munkaerőpiaci integrációjához.

1. Bevezetés

A koronavírus járvány példa nélküli sokkhatásként érte a világgazdaságot és bő egy év alatt jelentősen megváltoztatta a munkaerőpiaci trendeket. Alig pár hónappal a járvány magyarországi megjelenését követően, 2020 áprilisában a KSH már arról számolt be, hogy körülbelül 73.000 fő veszítette el az állását, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ) adminisztratív adatai szerint pedig a nyilvántartott álláskeresők száma 26,5%-kal nőtt az egy évvel korábbi adatokhoz képest.¹ Májusban körülbelül 28.000, júniusban pedig további mintegy 25.000 fővel nőtt a munkanélküliek száma, a munkanélküliségi ráta pedig 4,8%-nál tetőzött 2020 júliusára a 2019 évvégi 3,4%-hoz képest.² Ennek okai elsősorban a továbbfertőzés lehetőségeinek csökkentésére szolgáló intézkedések így többek között a vendéglátóhelyek, üzletek és szolgáltatások bezárása. A személyek mozgásának korlátozása súlyosan érintette továbbá a turizmust és a vendéglátóipart, de az építőipar és az autógyárak is nehéz helyzetbe kerültek. Míg a nyár hozott némi enyhülést, az esetszámok ismét meredeken emelkedni kezdtek 2020 októberében, ami további, az addigiaknál szigorúbb korlátozások bevezetését tették indokolttá, ezek pedig tovább mélyítették a válságot. Ennek eredményeképpen 2021 januárjára a munkanélküliségi ráta

¹ [KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK - Munkanélküliség, 2020. február–április.](#)

² [KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK - Munkanélküliség.](#)

elérte az 5%-ot, a nyilvántartott álláskeresők száma pedig 2020 decemberétől (290.694 fő) folyamatosan növekedett, a márciusi legfrissebb adatok szerint 303.631 főre.³ A 2021 februári munkanélküliségi ráta ugyan 0,5 százalékpontos csökkenést mutat a januári adatokhoz képest, de korán lenne még bármilyen javulásról beszélni, hiszen 2021. március 8-án újabb korlátozásokat vezettek be, aminek az eredménye majd csak a márciusi és áprilisi adatokban fog tükröződni.

A Magyarországon élő harmadik országbeli migránsok munkaerőpiaci helyzetéről⁴ vagy a migránsoknak a magyar nyelvtudás hiányából fakadó munkaerőpiaci problémáiról⁵ születtek már korábban tanulmányok, viszont specifikusan a nemzetközi védelemben részesített személyek köréről nem találunk ilyen kutatási anyagokat. Számos elemzés született arról is, hogy miként érinti a járvány okozta recesszió a többségi társadalom munkaerőpiaci helyzetét, vagy hogy melyek a leginkább érintett szektorok, arról viszont szintén nagyon kevés szó esik, hogy milyen hatásai vannak a válságnak a Magyarországon élő nemzetközi védelemben részesített személyek helyzetére. Ez az elemzés ennek az úrnek a betöltéséhez kíván hozzájárulni. Emellett a kutatás elsődleges célja, hogy a meglévő NIEM-indikátorok ([Nemzeti Integrációt Értékelő Mechanizmus](#), a továbbiakban: NIEM) projekt alapján készült 2019-es *Evaluation 1-es* elemzést⁶ kiegészítse segítő szakemberek és az érintettek tapasztalataival. Jelen elemzés röviden áttekinti a nemzetközi védelemben részesítettek munkaerőpiaci helyzetét és ennek esetleges változásait az elmúlt években, továbbá kísérletet tesz arra, hogy feltárja, milyen rövid- és hosszútávú, illetve közvetlen és közvetett hatásai vannak a COVID-19-járványnak a nemzetközi védelemben

3 KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK – [Munkanélküliség, 2021 január](#); KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK – [Munkanélküliség, 2021 február](#); [NFSZ Idősoros adatai \(országos\) 2021. március](#).

4 Hárs Ágnes: A külföldi munkavállalók statisztikai számbavételének kérdéseiről. *Demográfia*, Vol. 46, 2003/2–3, 226–244.; Hárs Ágnes: Dimensions and Effects of Labour Migration to EU Countries: The Case of Hungary. In Galgóczi Béla – Leschke, Janine – Watt, Andrew (eds.): *EU Labour Migration since Enlargement: Trends, Impacts and Policies*, Farnham, Ashgate, 2009, 229–252.; Hárs Ágnes: Nemzetközi migráció a számok és a statisztika tükrében. *Statisztikai Szemle*, Vol. 87, 2009/7–8, 682–711.; Hárs Ágnes: Migráció és munkaerőpiac Magyarországon – tények, okok, lehetőségek. In Hárs Ágnes – Tóth Judit (szerk.): *Változó migráció, változó környezet*, Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2010, 15–53.; Juhász Judit – Makara Péter – Makara Eszter: *A munkaerő-piaci integráció kihívásai Magyarországon – A harmadik országbeli bevándorlók beilleszkedésének esélyei és korlátai*. Kutatási zárótanulmány, Budapest, Panta Rhei Társadalomkutató Bt., 2011.

5 Várhalmi Zoltán: A magyar nyelvtudás integrációs vonatkozásai. In Kováts András (szerk.): *Bevándorlás és Integráció – Magyarországi adatok, európai indikátorok*, Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet, 2013, 118–128.

6 Wolffhardt, Alexander – Conte, Carmine – Huddleston, Thomas: *The European Benchmark for Refugee Integration: A Comparative Analysis of the National Evaluation Mechanism in 14 EU Countries. Evaluation 1: Comprehensive Report*. Brussels, Migration Policy Group – Warsaw, Institute of Public Affairs, 2020.

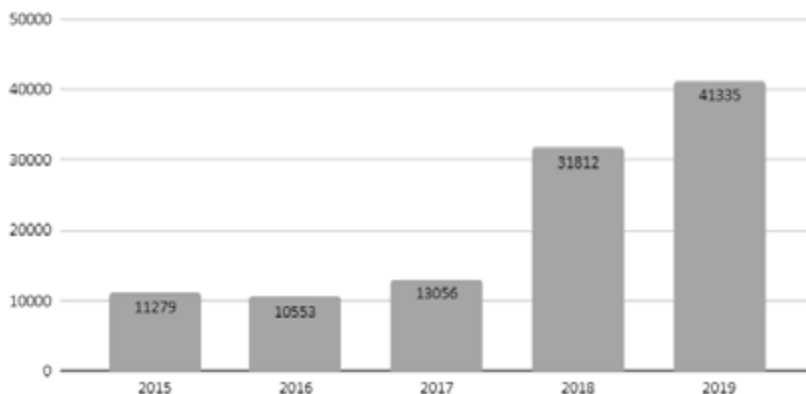
részesített személyek munkaerőpiaci helyzetére. Elsősorban arra kerestem a választ, hogy a járvány hatására kialakult gazdasági recesszió a többségi társadalomhoz képest máshogy érinti-e a nemzetközi védelemben részesített személyeket, és amennyiben igen, akkor mi lehet ennek az oka.

2. Módszertan

A nemzetközi védelemben részesített személyek munkaerőpiaci helyzetéről statisztikai adatok nem, vagy csak igen csekély mértékben állnak rendelkezésre. Az NFSZ fellelhető statisztikai adatai csupán a harmadik országbeli állampolgárok foglalkoztatásával kapcsolatban szolgálnak információkkal, a menekültek és oltalmazottak foglalkoztatására külön nem térnek ki. A *külföldi állampolgárok magyarországi munkavállalásának főbb sajátosságairól* szóló évenként megjelenő jelentés egyrésztől beszámol a kiadott munkavállalási engedélyek részleteiről, másrésztől pedig a foglalkoztatók által bejelentett külföldi állampolgárok adatairól. A kiadott engedélyekről szóló információkat ebben az elemzésben nem vehetjük alapul, hiszen a menekültek és oltalmazottak foglalkoztatásához nincsen szükség munkavállalási engedélyre. A bejelentett külföldi munkavállalókkal kapcsolatos statisztikák ezzel szemben nyújthatnak némi támpontot, mivel a munkáltatónak jogszabályi kötelezettsége bejelenteni az illetékes kormányhivatalnak, hogy menekültet vagy oltalmazottat foglalkoztat⁷, így a bejelentett külföldi állampolgárok adatai vélhetően tartalmazzák a hazánkban dolgozó menekültek és oltalmazottak adatait is. Ez alapján elmondhatjuk, hogy a munkáltatók által bejelentett külföldi munkavállalók száma 2015 óta folyamatosan növekedett, 2019-ben már összesen 41.335 külföldi munkavállalót jelentettek be a 2015-ös 11.279 főhöz képest (**1. ábra**). Érdemes megemlíteni azt is, hogy területi megoszlás tekintetében a bejelentett külföldi munkavállalók leginkább a közép-magyarországi régióra koncentrálnak, Budapesten jelentették be ezen munkavállalók 31,6%-át. A bejelentett munkavállalókat állampolgárságukonként vizsgálva elmondható, hogy az elmúlt öt évben Romániából, Szlovákiából, Ukrajnából, az Egyesült Királyságból és Szerbiából érkeztek legnagyobb számban a bejelentéssel foglalkoztatottak (**1. táblázat**), olyan országokból, amelyekből jellemzően nem nemzetközi védelemben részesítettek érkeznek hazánkba. Ha évenként összevetjük az összes, bejelentéssel foglalkoztatott külföldi számát a leggyakrabban bejelentett külföldi állampolgárok számával azt látjuk, hogy a top 8 állampolgárság adja az összes bejelentett külföldi munkavállaló körülbelül 83%-át. Ez arra enged következtetni, hogy a menekültek és oltalmazottak vélhetően elenyésző részét adják csak a bejelentett külföldi munkavállalóknak.

⁷ 445/2013. (XI. 28.) Korm. rendelet

1. ábra: A foglalkoztatók által bejelentett külföldi állampolgárok számának alakulása 2015–2019

(Forrás: NFSZ munkaerőpiaci statisztikák, elemzések, 2015–2019)

1. táblázat: A foglalkoztatók által bejelentett külföldi állampolgárok száma országok szerint 2015-2019 (fő), top 8

2015		2016		2017		2018		2019	
Románia	5663	Románia	4201	Románia	3889	Ukrajna	16412	Ukrajna	26411
Szlovákia	1435	Szlovákia	1167	Ukrajna	3246	Románia	4095	Románia	3522
Egyesült Királyság	680	Egyesült Királyság	793	Egyesült Királyság	868	Szerbia	3183	Szerbia	2749
Olaszország	361	Ukrajna	789	Szlovákia	831	Egyesült Királyság	1256	Egyesült Királyság	1635
Németország	356	Németország	358	Szerbia	672	Szlovákia	1123	Szlovákia	885
Lengyelország	293	Olaszország	356	Olaszország	363	Olaszország	558	Németország	507
Franciaország	223	Lengyelország	253	Németország	315	Németország	432	Olaszország	487
Spanyolország	213	Franciaország	252	Lengyelország	300	Spanyolország	370	Egyesült Államok	333
Összesen	9224		8169				36529		36529

(Forrás: NFSZ munkaerőpiaci statisztikák, elemzések, 2015–2019)

Az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság adatai szerint 2020 első felében a Magyarországra érkezett menedékkérők többsége pakisztáni, afgán, iraki és szír állampolgár volt.⁸ Az NFSZ külföldi munkavállalókra vonatkozó kiadványa szerint pedig 2019-ben 14 afgán, 15 iraki, 41 pakisztáni, 43 iráni és 54 szír állampolgárt jelentettek be a foglalkoztatók. Ezeket az adatokat azonban kritikus szemmel kell néznünk és nem lehetünk abban biztosak, hogy valós képet mutatnak a hazánkban tartózkodó nemzetközi védelemben részesítettek foglalkoztatásáról, hiszen elképzelhető, hogy a munkáltató nem tesz eleget a bejelentési kötelezettségének.

A COVID-19-járvány gazdasági hatásaival összefüggésben fellelhetőek ugyan bizonyos statisztikai adatok, viszont ezek egyrészt egy friss, jelenleg is zajló esemény pillanatképei, másrészt pedig az adatsorok nem tesznek különbséget a többségi társadalom tagjai és a nemzetközi védelemben részesített személyek között, így nem képezhetik jelen elemzés alapját. Az elemzés ezen említett okokból kifolyólag elsősorban szakértői interjúkra és menekültekkel, valamint oltalmazottakkal készített narratív interjúkra támaszkodik. A kutatás első fázisaként egy nemzetközi védelemben részesített személyekkel is foglalkozó civil szervezet segítő szakembereivel készítettünk interjúkat. A második fázisban az érintetteket kérdeztük meg a magyar munkaerőpiacon szerzett tapasztalataikról, és arra voltunk kíváncsiak, hogy a saját helyzetértékelésük alátámasztja vagy megcáfolja a szakértői interjúk által kirajzolt képet.

3. Nemzetközi védelemben részesített személyek magyarországi munkavállalásának akadályai

A munkába állás a társadalmi integráció egyik kulcsfontosságú lépése. A nemzetközi védelemben részesítetteket a 2007. évi LXXX. törvény értelmében a magyar állampolgár jogai illetik meg, és kötelezettségei terhelik, tehát a menekültek és oltalmazottak külön engedély nélkül, a magyar állampolgárokkal azonos módon foglalkoztathatóak. Ez alól kivételt képeznek a törvény értelmében azonban azok a munkakörök, amelynek ellátását a jogszabály magyar állampolgársághoz köti, tehát nemzetközi védelemben részesítettek a közigazgatási szférában nem tudnak elhelyezkedni. A törvény által biztosított viszonylagos jogegyenlőség azonban nem jár feltétlenül esélyegyenlőséggel, hiszen a nemzetközi védelemben részesítettek munkaerőpiaci integrációját számos tényező nehezítheti mind a munkáltatói, mind pedig a munkavállalói oldalról. A segítő szakemberek tapasztalata szerint a munkáltatók részéről, annak ellenére, hogy általánosságban nyitottak a menekültek és oltalma-

⁸ [Menedékkjog iránti kérelmek számának alakulása főbb állampolgárság szerint](#) 2020. I–VI. hónap

zottak foglalkoztatására, a legnagyobb akadályt az jelenti, hogy nincsenek tisztában a nemzetközi védelemben részesített személyek foglalkoztatásának jogi feltételeivel, ezért előfordul, hogy megrémülnek a vélt adminisztrációs kötelezettségektől. A nemzetközi védelemben részesítettekkel foglalkozó szervezetek ilyenkor azonban részletes tájékoztatást tudnak adni a munkáltatóknak a foglalkoztatás feltételeiről, így ez az akadály könnyedén áthidalható. A szakértői interjúk szerint két fő akadály van munkavállalók számára: a magyar nyelvtudás hiánya, illetve a végzettségek és főképpen a képességek elismerésének nehézségei.

3.1. Magyar nyelvtudás hiánya

Mind a szakértői, mind pedig az érintettekkel készített interjúk alapján általánosságban elmondható, hogy a magyar nyelvtudás hiánya nagyban megnehezíti a munkaerőpiacra való belépést. A munkakeresők egyszerűen nem értik meg az álláshirdetéseket, azt, hogy milyen képzettséget várnak el vagy hogy hogyan kell az adott pozícióra jelentkezni. A szakértői interjúkból az is kirajzolódott, hogy nyelvtudás tekintetében érdemes elkülönítenünk egymástól az alacsonyabban képzetteket, és a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezőket.

A segítő szakemberek elmondása szerint az alacsonyabban képzetteknek az jelenthet problémát, hogy míg a kapcsolatfelvételen, jelentkezésen és az állásinterjún esetleg szociális munkás vagy tolmács segítségével az érintettek túl is juthatnak, a betanítás és munkavégzés során a nyelvtudás hiánya nagyon megnehezítheti, akár el is lehetetleníti a munkahelyi kommunikációt. Hogy egy példát említsünk, elégtelen nyelvtudással a munkavállaló nem érti meg egy munkahely iparbiztonsági, munka- és tűzvédelmi előírásait.

A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetén a nyelvtudás hiánya a munkavállalót pályaelhagyásra kényszerítheti. Azok az álláskeresők, akik rendelkeznek valamilyen képesítéssel (például tanárok) és találnak is a képesítésüknek megfelelő nyitott pozíciót, nyelvtudás hiányában nem tudnak elhelyezkedni. A másik gyakori probléma a magasan képzetteknél, hogy még ha a magyar nyelvet társalgási szinten beszélik is, a szakterületükhöz kapcsolódó szaknyelvet azonban nem ismerik. A szaknyelv ismeretének hiányában pedig munkavégzésük lehetetlenné válik.

Jelenleg Magyarországon a nemzetközi védelemben részesített személyek semmilyen, a magyar nyelvoktatásra irányuló állami támogatásban nem részesülnek. 1998 és 2013 között a nemzetközi védelemben részesítettek még jogosultak voltak bizonyos, a társadalmi beilleszkedésüket elősegítő támo-

gatásokra, többek között egy 520 órás ingyenes magyar nyelvoktatásra alap- és középszinten, valamint ezután támogatásra a magyar nyelvvizsga megszerzéséhez. Ebben az időszakban ugyanakkor a nemzetközi védelemben részesülők 6+6 hónapot tölthettek el a befogadó állomáson, ami többségében elegendő volt arra, hogy a magyar nyelvet legalább társalgási szinten elsajátítsák, mielőtt megélhetésükről önállóan kellett volna gondoskodniuk. Ezt a rendszert 2014-ben azonban felváltotta az integrációs szerződés, amely havi, pénzbeli támogatást nyújtott és nem volt célhoz kötött, így a támogatásban részesülő maga dönthette el, mire fordítja a folyósított összeget. Mivel az integrációs szerződés két hónapra csökkentette a befogadó állomásokon eltöltendő időtartamot, feltételezhetjük, hogy a jogosultak a támogatás összegét a kiköltözéssel járó költségek fedezésére (bérleti díj, kaució stb.) fordították, nem pedig nyelvtanfolyamra. 2016-ban az integrációs szerződés eltörlésre került és nem váltotta fel semmilyen kifejezetten az integrációt célzó állami támogatás vagy intézkedés⁹. Magyar nyelvtanuláshoz az érintettek ezután csak a civil és egyházi szervezetek szolgáltatásait tudták igénybe venni, így például a Next Step Magyarország Egyesület (korábban MigHelp), a Menedék Egyesület vagy a Kalunba Nonprofit Kft. által szervezett nyelvtanfolyamokon tudnak részt venni, a biztosabb anyagi háttérrel rendelkezők pedig nyelviskolákban tudnak magyarul tanulni.

3.2. Diplomák, képességek elismerése

A nemzetközi védelemben részesítetteknek gyakori probléma, hogy a végzettségüket szinte semmilyen dokumentummal nem tudják igazolni, mert azok a származási országban maradtak, menekülés közben elvesztek vagy megrongálódtak. A dokumentumok pótlása miatt ezek a személyek azonban a menedékjogról szóló törvény alapján nem vehetik fel a kapcsolatot a származási országuk hatóságaival, mert a jogszabály értelmében a menekültkénti vagy oltalmazottkénti elismerést vissza kell vonni, ha a menekült vagy oltalmazott *a származási országa védelmét önkéntesen ismét igénybe veszi*.¹⁰ Akárcsak a nyelvtudás vizsgálatánál, itt is érdemes külön beszélnünk az alacsonyabb és a magasabb képzettségről. Az alacsonyabb végzettséggel rendelkezőket a segítő szakemberek elmondása szerint kevésbé érinti a diplomák elismerésének problémája, hiszen az általuk betöltött munkakörökben nem a végzettséget igazoló dokumentumok számítanak elsősorban, hanem az adott területen szerzett gyakorlat. A munkatapasztalatot egy harmadik országbeli állampolgárok foglalkoztatására nyitott munkáltató egy próbanap keretében

⁹ Szép Árpád: [A nemzetközi védelemben részesített személyek integrációjának szabályozása Magyarországon – nemzetbiztonsági szempontból](#). Iustum Aequum Salutare, XIV. 2018/3, 107–131.

¹⁰ Met. 11. § (2) a) pontja és 18. § (2) a) pontja

fel tudja mérni és ez alapján el tudja dönteni, hogy a jelentkező alkalmas-e a munkakör betöltésére. A témában jártas jogi tanácsadó szerint ezeknek az alacsonyabban képzett munkavállalóknak a problémát sokkal inkább az jelenti, hogy Magyarországon nincs kidolgozott rendszer a dokumentumokkal nem igazolható képességek és készségek elismertetésére, ami megnehezítheti a munkába állást és később esetlegesen a munkahelyváltást is. Az is kérdéses az alacsonyan képzetteknél, hogy a származási országukban megszerzett szaktudást mennyire tudják Magyarországon kamatoztatni. Az egyik megkérdezett szociális munkás elmondása szerint az is előfordul, hogy a származási országban az adott munkát más eszközökkel, technológiákkal végezték, így a szaktudás valójában nem releváns a hazai munkaerőpiacon.

Egyes szakmák esetén a hazai jogszabályok szerint az adott tevékenység gyakorlásának feltétele a külföldi oklevél elismerése.¹¹ A magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében így az akadályt az jelenti, hogy a diplomák és a végzettséget igazoló dokumentumok elismerése időigényes és rendkívül költséges (amennyiben egyáltalán rendelkezésre állnak), bizonyos végzettségek esetén a hatóság a kérelmezőt kiegészítő feltételek, például kiegészítő képzés vagy vizsga teljesítésére is kötelezheti.¹² Mivel azonban a befogadóállomáson az elismerésüket követően a menekültek és oltalmazottak mindössze 30 napot tölthetnek, a kiköltözés után sürgősen gondoskodniuk kell a megélhetésükről, így mihamarabb munkába szeretnének állni. Ez pedig pályaelhagyásra, szakképzettséget nem igénylő, gyorsan megtanulható pozíciók betöltésére kényszerítheti az érintetteket.

Hasonlóan a magyar nyelvtanulás támogatásához, 2013 előtt a nemzetközi védelemben részesítettek jogosultak voltak okmányaik fordítási költségeinek térítésére – így a végzettségüket igazoló dokumentumok fordítására is. A befogadó állomáson eltölthető 6+6 hónap elegendő volt ahhoz is, hogy a hatóság lefolytathassa a végzettség elismertetési eljárást. Az integrációs szerződés ezt a célzott támogatást beleolvastotta a folyósított integrációs támogatásba, azonban 2016-tól, az integrációs szerződés megszűnésével, az érintettek semmilyen támogatásban nem részesülnek e téren.

¹¹ Oktatási Hivatal – [Külföldön szerzett felsőfokú oklevél elismerése](#).

¹² 2001. évi C. törvény (Elismerési tv.)

4. Nemzetközi védelemben részesített személyek magyarországi munkavállalásának jellemzői

A nemzetközi védelemben részesítettek körében a menedékkérők egy speciális csoportot képviselnek a foglalkoztathatóság tekintetében. A menekültekkel és oltalmazottakkal ellentétben az ő foglalkoztatásuk munkavállalási engedélyhez kötött, illetve akkor foglalkoztathatóak, ha az elismerés iránti kérelmük beadását követő 9 hónapon belül nem sikerül a kérelmüket jogerősen elbírálni.¹³ Munkavállalásuk ráadásul helyhez kötött: *befogadó állomás területén, vagy a közfoglalkoztató által meghatározott munkahelyen vállalhatnak munkát.*¹⁴ Egy menekültekkel és oltalmazottakkal már négy éve dolgozó szociális munkás tudomása szerint a menedékkérők foglalkoztatása ezidáig

nem valósult meg Magyarországon. Ezért a továbbiakban a nemzetközi védelemben részesítettek alatt menekültként vagy oltalmazottként elismert személyeket értünk. Egy szociális munkásként több mint 10 éve dolgozó szakember elmondása szerint az utóbbi két évben – a COVID előtti időszakig –, az volt a jellemző, hogy a menekültekről, külföldiekről festett negatív kép ellenére, viszonylag könnyen el tudtak helyezkedni a magyar munkaerőpiacon, a munkáltatók is nyitottak voltak a foglalkoztatásukra. Ennek legfőbb okaként az összes megkérdezett a magyarországi munkaerőhiányt nevezte meg. A munkaerőhiány 2015 óta jelent problémát Magyarországon, a betöltetlen álláshelyek száma 2018-ban érte el a tetőpontját. A KSH adatai¹⁵ szerint az üres álláshelyek aránya ekkor az összes nemzetgazdasági ágazat közül a legnagyobb az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenységben (5,5%), az egészségügyben és a szociális ellátásban (4%), kommunikációs területen (3,6%), valamint az építőiparban (3,4%) és a feldolgozóiparban (3%) volt. A jelenség főbb okaiként az alacsony bérszínvonalat és a magyar munkavállalók külföldre vándorlását említhetjük.

A nemzetközi védelemben részesítettek munkavállalásával kapcsolatban ezek alapján azt feltételezhetjük, hogy azokban a szektorokban tudnak sikeresebben elhelyezkedni, amelyekben magas a betöltetlen álláshelyek száma. A szakértői interjúk alapján fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy valójában olyan szektorokban és munkakörökben tudnak többségében elhelyezkedni, amelyek nem igényelnek speciális szaktudást és/vagy biztos magyar nyelv-

¹³ Barcza Ildikó – Szabó Attila (összeáll.): [Így dolgozunk mi – Munkáltatóknak szóló tájékoztató kiadvány külföldiek foglalkoztatásáról](#). Budapest, Menedék – Migránsokat Segítő Egyesület, 2017.

¹⁴ Met. 5. § (1) c) pontja

¹⁵ KSH: [Üres álláshelyek száma és aránya \(2016–2020\)](#)

tudást. Megállapíthatjuk tehát, hogy például a szolgáltatóközpontokban (az úgynevezett SSC-kben) vagy kommunikációs területen nem jellemző a menekültek és oltalmazottak foglalkoztatása. Az interjúalanyok mindegyike azt erősítette meg, hogy a nemzetközi védelemben részesülők jellemzően a vendéglátásban, az idegenforgalomban és az építőiparban helyezkednek el. Azt is hozzátették azonban, hogy ennek oka az is, hogy a hazánkba érkező menekültek és oltalmazottak körében általánosságban az alacsonyán képzettek vannak többségben. A megkérdezett civil szervezethez munkaügyben forduló nemzetközi védelemben részesülők körülbelül kétharmada helyezkedett el a vendéglátásban a tavalyi év során, az építőiparban munkába állók száma pedig 10% körüli volt. Az egyik megkérdezett szociális munkás elmondása szerint például a vendéglátás azért is vonzó az érintettek körében, mert *„gyorsan megtanulható, sokat lehet dolgozni és sokat lehet keresni vele.”*

A nemzetközi védelemben részesítettek a munkahelyi hierarchiában általában alacsonyabb, szaktudást nem igénylő pozíciókat töltönek be, így a vendéglátásban többek között konyhai kisegítő és éttermi mosogató, turizmusban a szállodai takarító, az építőiparban pedig a különféle betanított munkák a jellemző munkakörök, de gyakori a gyári segédmunkás vagy rakodómunkás munkakörben való elhelyezkedés is. Az önfoglalkoztatás, vállalkozásindítás általában azoknál jellemző csak, akik már huzamosabb ideje Magyarországon tartózkodnak, valamelyest beszélnek a nyelvet és többé-kevésbé eligazodnak a magyar adminisztrációs folyamatokban. A szaktudást nem igénylő munkakörökben való elhelyezkedés, azon felül, hogy könnyen elérhető és valamilyen megélhetést biztosít a nemzetközi védelemben részesülőknek, valójában csapdát is rejt magában. Akik belekényszerülnek, hogy kisegítői vagy segédmunkási pozíciókban helyezkedjenek el és elkezdnek például konyhai kisegítőként dolgozni, a rendkívül alacsony bérek miatt sokszor több műszakot is vállalnak, akár különböző helyeken is, így nincs lehetőségük arra, hogy átképezzék magukat vagy, hogy szakmát tanulhassanak, ezzel pedig csekély esélyük van a szakmai fejlődésre és a ranglétrán való feljebb lépésre. Gyakorlatilag évekig benne ragadhatnak ezekben a munkakörökben. A segítő szakemberek tapasztalata szerint gyakori az alkalmi munkavállalás és az idegymunka, és a munkavállalókat legtöbbször nem a valóságnak megfelelő óraszámban vagy minimálbéren jelentik be. A szakértők elmondása szerint azok a menekültek és oltalmazottak, akiknek nincs kapcsolati hálójuk, semmilyen kezdeti kapaszkodójuk Magyarországon, viszont megélhetésüket sürgősen biztosítaniuk kell, egyetlen megoldásként gyakran a szürkegazdaságban helyezkednek el.

Felmerül a kérdés, hogy a fent említett foglalkoztatási struktúrák vajon csak a nemzetközi védelemben részesítettekre jellemzőek vagy azokra az ágazatokra általában, amelyekben ezek a személyek jellemzően elhelyezkednek. A segítő szakemberek meglátása szerint a minimálbéren való foglalkoztatás

vagy a valóságtól eltérő óraszámú való bejelentés nem menekültspecifikus jelenség, hanem az említett szektorok sajátossága, így a többségi társadalom tagjait feltételezhetően éppúgy érinti, mint a nemzetközi védelemben részesítetteket. Ezt támasztja alá a Portfolio elemzése is, miszerint Magyarországon 2018-ban a vállalati szektorban dolgozók több 42%-a volt minimálbéren bejelentve, a leginkább érintett szektorok a mezőgazdaság, az építőipar, a vendéglátás, a szociális ellátás, illetve az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység. Az építőiparban dolgozók körülbelül 51%-a, a vendéglátásban még ennél is többen, a munkavállalók 65%-a volt minimálbéren bejelentve.¹⁶

A foglalkoztatási struktúra tekintetében fontos megemlítenünk az állampolgárság kérdését, hiszen azoknak a nemzetközi védelemben részesítetteknek, akik magyar állampolgárságot szeretnének szerezni, nagyon is fontos a valóságnak megfelelően bejelentett munka. Az állampolgársági kérelem elbírálásakor ugyanis a hatóság vizsgálja, hogy a kérelmező megélhetése biztosított-e, ehhez pedig be kell nyújtani a kérelmező adóhatóság által kiállított előző három évről szóló jövedelemigazolást és az utolsó háromhavi jövedelmét is tartalmazó munkáltatói igazolást.¹⁷ Az érintettekkel készített interjúk alátámasztották a szakértői interjúkban elhangzottakat. Az interjúalanyok arról számoltak be, hogy magyarországi munkavállalásukat konyhai vagy bolti kisegítőként, segédmunkásként kezdték, valamint beszéltek arról is, hogy nem a valóságnak megfelelő óraszámú jelentették be őket. Arról viszont megoszlottak a vélemények, hogy a magyar nyelvtudás hiánya mennyire akadályozza az elhelyezkedést. Az egyik érintett szerint nyelvtudás nélkül is el lehet itthon helyezkedni, mivel a kommunikáció angolul is megoldható és nagy segítséget nyújtanak a tolmácsolásban a régebben itt élő migránsok. Egy másik érintett szerint viszont magyar nyelvtudás nélkül gyakorlatilag lehetetlen elhelyezkedni.

5. A COVID-19 hatásai a munkaerőpiacra **Magyarországon, különös tekintettel a nemzetközi védelemben részesülők foglalkoztatására**

Magyarországon a járvány és a járvány terjedésének megfékezésére hozott intézkedések (pl. kijárási korlátozás, utazási korlátozás) a turizmust, a vendéglátást és az ezekhez kapcsolódó egyéb szolgáltatásokat érintette a leg súlyosabban, de súlyos károkat szenvedett a feldolgozó- és az építőipar is. A KSH adatai szerint az építőiparból elbocsátottak száma közel a duplájára (8.900

¹⁶ Hornyák József: *Sosem látott számok: kiderült, mennyien dolgoznak minimálbérért Magyarországon*. *Portfolio*, 2019.

¹⁷ www.kormanyablak.hu/hu/feladatok/14/BAHIV00012

főről 16.900 főre) emelkedett 2020 második negyedévére a 2019-es utolsó negyedéves adatokhoz képest, míg a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás ágazatban ennél is nagyobb növekedést tapasztalhattunk: a munkanélküliek száma, akik korábban ebben az ágazatban dolgoztak 7.600 főről 21.600 főre emelkedett ugyanebben az időszakban. A szolgáltatási szektorból elbocsátottak száma 2020 második negyedévében, az ipari szektorból elbocsátottak száma pedig 2020 harmadik negyedévében tetőzött. (2. táblázat).

2. táblázat: A munkanélküliek száma előző munkahelyük nemzetgazdasági ága, ágazata szerint, (ezer fő)

Időszak, negyedév	Ipari szektor	Ebből		Szolgáltatások	Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás
		Feldolgozó-ipar	Építőipar		
2019. IV.	41,0	30,5	8,9	67,7	7,6
2020. I.	50,5	31,5	15,3	78,4	10,0
2020. II.	58,2	37,4	16,9	114,0	21,6
2020. III.	62,8	41,3	16,0	97,2	14,0
2020.IV.	59,0	40,4	14,1	97,7	18,6

(Forrás: KSH)

Mivel a nemzetközi védelemben részesülők többsége a turizmusban és vendéglátásban helyezkedik el, ráadásul a munkahelyi hierarchiában jellemzően alacsonyabb pozíciókat töltenek be, a munkakörük kevésbé reziliens, ezért súlyosan érintette őket az elbocsátási hullám. Az interjúalanyok azonban hangsúlyozták, hogy nem jelenthetjük ki egyértelműen, hogy a külföldi állampolgárokat bocsátották volna el legelőször vagy hogy a nemzetközi védelemben részesülőket a többségi társadalomhoz képest súlyosabban érintette volna az elbocsátási hullám.

Az elbocsátások következtében, a többségi társadalom tagjaihoz hasonlóan, sokan kerültek lakhatási és megélhetési krízisbe, annak ellenére is, hogy a nemzetközi védelemben részesítettek a magyar állampolgárokhoz hasonlóan ugyancsak jogosultak álláskeresői támogatásra, illetve lakóhelyük szerint a különböző kerületi önkormányzatok által nyújtott pandémiás támogatásra. A helyzetet súlyosbította, hogy a tömeges elbocsátások következtében gyakorlatilag lehetetlen munkát találni, hiszen a többségi társadalom tagjai közül is sokan váltak álláskeresővé. A téma frissessége miatt, és abból kifolyólag, hogy egy jelenleg is zajló eseményről beszélünk, kutatási eredményekre egyelőre még nem támaszkodhatunk az új álláskeresői trendekkel kapcsolatban.

Azonban számtalan megjelent cikk alapján elmondhatjuk, hogy a meghirdetett álláshelyekre tömegesen jelentkeztek az állásukat korábban elvesztők, főként a turizmusból és vendéglátásból elbocsátottak. Egy online hirdetési oldal elemzése szerint a járvány alatt a legkeresettebb pozíciók a futár, a raktáros, a biztonsági őr és a takarító voltak.¹⁸ Tömegével jelentkeztek az álláskeresők még az olyan munkakörökre is, amelyekre a fertőzésnek való kitettség miatt feltételezhetően csak a legkiszolgáltatottabbak jelentkeztek, így például a kórházi takarító vagy biciklis futár pozíciókra. Az egyik piacvezető ételkiszállító cég elmondása szerint egy hónap alatt annyian jelentkeztek hozzájuk futárnak, mint máskor egy év alatt.¹⁹ Az üres pozíciókat gyakorlatilag órákon belül betöltötték. A segítő szakemberek szerint ehhez még az is hozzájárult, hogy a külföldön dolgozó magyar állampolgárok közül is sokan hazatértek és a járvány nyári lecsengése ellenére sem feltétlenül mentek vissza külföldre dolgozni, hanem itthon próbáltak meg elhelyezkedni. Ezt látszik megerősíteni a KSH által közzétett tájékoztató is, amely szerint a külföldön dolgozók száma a 2020 március és május közötti időszakban 23.000 fővel csökkent,²⁰ a 2020 december és 2021 február időszakban pedig már 39.000 fővel kevesebb külföldön dolgozót tartottak nyilván, mint a megelőző évben.²¹ A szakemberek tapasztalata szerint tovább nehezítette a nemzetközi védelemben részesítettek munkába állását a járvány idején, hogy egyes munkakörökben feltétel volt a magyar nyelvtudás vagy például az egyéni vállalkozóvá válás.

A megkérdezett szociális munkások szerint a járvány hatására a nemzetközi védelemben részesítettek foglalkoztatásában visszarendeződés tapasztalható. Elmondásuk szerint a nyári időszakban, amikor a járványügyi korlátozásokat feloldották és a gazdaság is visszatért egy viszonylag normál kerékvágásba, a menekültek és oltalmazottak elhelyezkedése szinte ugyanolyan nehéz volt, mint öt évvel ezelőtt. Az üres álláshelyekre jelentkezők száma többszöröződött, a munkáltatók pedig feltételezhetően sok esetben magyar állampolgárokat vettek fel az adott pozíciókra.

A járvány egyik feltételezhető hosszútávú és közvetett hatása lehet a nemzetközi védelemben részesítettekre nézve az állampolgársági kérelmek elutasítása. Ahogyan azt a fentiekben is tárgyaltuk, az állampolgársági kérelemhez csatolni kell a jövedelem- és munkáltatói igazolást. Tehát akik a járvány alatt elvesztették a munkájukat, az adott időszakban nem tudták benyújtani állampolgársági kérelmüket, mert megélhetésük nem volt biztosított. A szakértői

¹⁸ [Itt van, milyen munkaerőt keresnek Magyarországon koronavírus-járvány alatt.](#) *Portfolio*, 2020.

¹⁹ [Blaskó Zsófia: A válság legnépszerűbb melója: futárok a korona idején.](#) *Mérce*, 2019.

²⁰ KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK – [Foglalkoztatottság, 2020. március-május.](#)

²¹ KSH GYORSTÁJÉKOZTATÓK – [Foglalkoztatottság, 2021. február.](#)

interjúk alapján pedig elmondhatjuk, hogy azok, akik elvesztették az állásukat vagy csökkentett óraszámban kényszerültek dolgozni, aggódnak amiatt, hogy ez esetleg negatív hatással lehet kérelmük elbírálására. Hogy ez valóban így lesz-e, azt a megkérdezett jogi tanácsadó szerint sajnos sem most, sem pedig a jövőben benyújtott kérelmek esetében sem fogjuk tudni egyértelműen megállapítani, mivel az elutasítást a hatóság nem indokolja. Az egyik, konyhai kisegítőként dolgozó érintett az interjú során arról számolt be, hogy az étteremben, ahol dolgozott, a járvány következtében napi két órára csökkentették a munkaidejét. Június környékén, amikor a korlátozásokon enyhítettek és az éttermek kinyithattak, újra visszavették teljes munkaidőben, viszont nyolc óra helyett csak négy órában jelentették be az adóhatóságnak. Az érintett úgy gondolta, hogy ez negatívan fogja befolyásolni az állampolgársági kérelmét, ezért felmondott és olyan munkát keresett, ahol teljes állásban bejelentik. Nem sokkal később el tudott helyezkedni autószerelőként 8 órás bejelentéssel.

6. Összegzés

Az elemzésben áttekintettük a nemzetközi védelemben részesített személyek magyarországi munkaerőpiaci helyzetét, valamint elemeztük azt is, hogy a COVID-19-járvány hatására előállt gazdasági recesszió milyen hatással volt erre a csoportra. A kutatás során az alábbi következtetésekre jutottunk:

- ▶ a nemzetközi védelemben részesített személyeket a munkavállalás szempontjából ugyanolyan jogok illetik meg, mint a magyar állampolgárokat, így foglalkoztatásuk nem jár adminisztratív akadályokkal,
- ▶ a nemzetközi védelemben részesítettek elhelyezkedésének legfőbb akadályai a szakértői interjúk alapján az elégtelen magyar nyelvtudás, valamint a végzettségek nehézkes elismertetése és a készségek és képességek el nem ismerése,
- ▶ mivel a nemzetközi védelemben részesítetteknek a befogadó állomás elhagyását követően sürgősen gondoskodniuk kell a megélhetésükről, nyelvtudás és a megfelelő képzettséget igazoló dokumentumok hiányában gyakran helyezkednek el olyan pozíciókban, amelyek nem igényelnek szakképzettséget vagy magabiztos magyar nyelvtudást,
- ▶ a turizmus-vendéglátás és az építőipar azok a szektorok, amelyekben az érintettek leggyakrabban el tudnak helyezkedni; gyakoriak a kisegítői és segédmunkás pozíciók,
- ▶ a foglalkoztatási struktúráról elmondható, hogy gyakori a minimálbéren vagy a nem a valóságnak megfelelő óraszámban való bejelentés, ami azonban

szektorspecifikusnak mondható, tehát a többségi társadalom tagjait ugyanannyira érinti,

- ▶ elmondható, hogy az elmúlt 5 évben a munkáltatók nagyon is nyitottak voltak nemzetközi védelemben részesítettek foglalkoztatására a nagyfokú munkaerőhiány miatt, a COVID-19-járvány miatt azonban visszarendeződést láthatunk,
- ▶ a koronavírus-járvány a turizmust és vendéglátást érintette a legsúlyosabban, ezekben a szektorokban rengetegen, köztük a nemzetközi védelemben részesítettek, elvesztették a munkájukat. Azt a következtetést ezen a ponton azonban nem vonhatjuk le, hogy a gazdasági recesszió a nemzetközi védelemben részesítetteket súlyosabban érintette volna, mint a többségi társadalom tagjait, vagy, hogy az elbocsátásokat velük kezdték volna meg a munkáltatók.

7. Szakpolitikai ajánlások

Nemzetközi védelemben részesített személyek munkaerőpiaci integrációjának segítésére megfogalmazott javaslatok

A szakértői interjúk alapján három olyan terület rajzolódott ki, amely általánosan hozzá tudna járulni a nemzetközi védelemben részesített személyek sikeresebb munkaerőpiaci integrációjához:

- ▶ célzott, államilag támogatott magyar nyelvtanfolyam
- ▶ lehetőség biztosítása valamilyen képzésben való részvétellel vagy átképzésre
- ▶ a készségek és képességek elismerésének lehetősége

Kimondottan a COVID-19-járvány és a gazdasági recesszió kapcsán pedig az interjúban megkérdezett szociális munkás, aki több mint tíz éves tapasztalattal rendelkezik, abban látja a megoldást, ha a segítő szervezetek folyamatosan bővítik a kapcsolatrendszerüket és aktívan keresik a kapcsolatot az olyan potenciális új munkáltatókkal, akik nyitottak lehetnek nemzetközi védelemben részesülők foglalkoztatására. A munkaerőpiaci integráció elősegítésére tett általános javaslatokkal kapcsolatban fontos azt hangsúlyozni, hogy azokat a személyeket, akiknek elsősorban a megélhetésükről kell gondoskodniuk nagyon nehéz bent tartani bármilyen képzésben, még akkor is, ha az ingyenes. Ezért mind az államilag támogatott magyar nyelvtanfolyam, mind pedig a képzésben való részvétel lehetőségének biztosítása csak akkor lehet sikeres és akkor tudja valóban elősegíteni a munkaerőpiaci integrációt,

ha a képzéssel töltött időszakban a résztvevők lakhatása és megélhetése is biztosítva vagy támogatva van valamilyen módon. Korábban, a tranzit-zónák bezárásáig, a különböző képzéseken való részvételre alkalmas időszak lett volna például a tranzit-zónában töltött, összességében sokszor több éves időszak. Jelen helyzetben azonban a befogadóállomáson eltölthető legfeljebb 30 nap nem elegendő ahhoz, hogy a menekültek és oltalmazottak bármilyen nyelvtudást vagy szakmát szerezzenek. A kiköltözést követően pedig hiába állnak rendelkezésre civil szervezeteknél a migráns élethelyzethez alkalmazkodni próbáló nyelvtanulási és más képzési lehetőségek, az érintetteknek már nem feltétlenül van lehetőségük ezeket a szolgáltatásokat igénybe venni, mivel elsősorban a megélhetésükről kell gondoskodniuk. A megkérdezett jogi tanácsadó szerint fontos lenne továbbá, hogy ne csak a formális, dokumentumokkal igazolható végzettséget lehessen elismertetni, hanem hogy létrejöjjön egy alternatív értékelési módszer vagy egyszerűsített eljárás, amelyben a nemzetközi védelemben részesítettek a dokumentummal nem igazolt, de meglévő szaktudásukat elismertethessék vagy erre a szaktudásra alapozva gyorsított eljárásban képesítést szerezhessenek.